सुरत जील्लानी भूगोळ.

સુરત જીલ્લાની નિશાળોના ગુજરાતી બીજા ધોરણ
વાળા વિદ્યાર્થિઓને ખાનગી શીખવા સારૂ

बेलाभाइ गोपाळदास गांधीए

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરી.

(નવી આવૃત્તિ, વધારા સાથે).

અમદાવાદ મધ્યે

મામાની હવેલીમા અ૦ યુનાઈટેડ પ્રિં૦ અને જ૦
એજન્સિ કંપની "લિમિટેડ" ના પ્રેસમા
રણછોડલાલ ગંગારામે છાપી.

સને ૧૮૭૮—સંવત ૧૯૩૪

કિમ્મત બે આના.

સુરત જીલ્લો. ૧૯૯૪

સ—છોકરાઓ બોલો તો સુરત જીલ્લો ક્યાં આવ્યો છે?

જ—સુરત જીલ્લો એ ગુજરાત પ્રાંતમાં બધા જીલ્લા કરતાં છેક દક્ષિણે આવેલો છે.

સ—સુરત જીલ્લાની ચારો દિશાએ શું શું આવેલું છે?

જ—ઉત્તરે કીમ નદી તથા ભરૂચ જીલ્લો, પશ્ચિમે ખંભાતનો અખાત, તથા આરબી સમુદ્ર, દક્ષિણે દમણ ગંગા નદી, તથા થાણા જીલ્લો, ને પૂર્વે વડોદરા તથા રાજપીપળાનું સંસ્થાન, ને ગાયકવાડ, વાંસદા ને ધરમપોરના રાજનો મુલક.

સ—સુરત જીલ્લામાં નદીઓ તથા ખાડીઓ કઈ કઈ આવી છે?

જ—કીમ નદી, સેના નદી, તેના ખાડી, તાપી, મીંઢોળા, પૂર્ણા, અંબીકા, કાવેરી, ઓરંગા, પાર, પરીઆની ખાડી, કોલક, ને દમણ ગંગા નદી.

સ—એ નદીઓ તથા ખાડીઓ ઉપર ક્યા ક્યા ગામ તથા કસબા આવેલા છે તે બોલો?

જ—કીમ નદી ઉપર-ઈલાવ, કઠોદરા.

સેના ઉપર—ભગવા, ઓરપાડ.

તેના ઉપર—તેના, વાસ્વા, દૂરકાપોર.

તાપી ઉપર—સુરત, રાંદેર, કડોદ, માંડવી એ શેહેરો તથા કસબા; ને ઉમરા, અઠવા, અડાજણ, સીંગણપોર, વેડ, અમરોલી, ફુલપાડા, વરાછા, કઠોર, ખોલવડ, કામરેજ, બહુધાન વગેરે મોટા ગામો.

મીંઢોળા ઉપર—મગોલી, બરડોલી, વ્યારા.

પૂર્ણા ઉપર—જલાલપોર, નવસારી, તેલારા, મહુવા, વાલોડ, બુહારી, અંતાપોર.

અંબીકા ઉપર—બીલીમોરા, કછોની, વલવાડા, ને ઉનાઈ.

કાવેરી ઉપર—ચીખલી.

ઓરંગા ઉપર—વલસાડ, કોસબા, સારંગપોર.

પાર ઉપર—પારડી, ઉમરસાડી, હરીઆ, મગોદ.

પરીઆલી ખાડી ઉપર—પલસાણા, ઉદવાડા.

કોલક ઉપર—બગવાડા, કોલક, ટુકવાડા.

દમણ ગંગા ઉપર—નાનું દમણ, મોટું દમણ.

સ—સુરત જીલ્લામા સૌથી મોટી નદી કઈ, ને તે કયાથી નીકળીને કોને મળે છે?

જ—સૌથી મોટી નદી તાપી તે સાત પૂડાના પાહાડમાથી નીકળીને ખંભાતના અખાતને મળેછે.

સ—તાપી નદીથી ઉતરતી બીજી નાની નદી કઈ, ને તે કયાથી નીકળીને કોને મળેછે?

જ—તાપીથી ઉતરતી કીમ નદી, તે રાજ પીપળાના ડુંગરમાથી નીકળીને ખંભાતના અખાતને મળેછે.

સ—સુરત જીલ્લામા ડુંગરો કયા કયા આવ્યા છે?

જ—એમા એક મોટો ડુંગર વલસાડ તાલુકામા પારનેરાનો, તથા બીજો ડુંગર ડુંમરીનો છે, તે શિવાય બીજા જાણવા લાયક ડુંગર નથી.

સ—સુરત જીલ્લામા રેલવે કયા કયા તાલુકામા આવ્યો છે?

જ—ઓરપાડ, ચોર્યાસી, જલાલપોર, વલસાડ, ને પારડી તાલુકામા.

સ—એ જીલ્લામા બધા મળીને આગ ગાડીના સ્ટેશનો કેટલાં આવ્યા છે, ને તે કયા કયા?

જ—બધા મળીને ૧૪ સ્ટેશનો છે તેના નામ—કીમ, સાયન, અમરોલી, સુરત, સચીન, મરોલી, નવસારી, અમલસાડ,

બીલીમોરા, ડુંગરી, વલસાડ, પારડી, ઉદવાડા, ને વાપી એટલે દમણ જવાનુ સ્ટેશન.

સ—સુરત જીલ્લામાં કેટલા માણસની વસ્તી છે ?

જ—ગાયકવાડી ગામો શિવાય એ જીલ્લામા આસરે ૬૦૭૦૦૦ માણસોની વસ્તી છે.

સ—એ જીલ્લામાં પારસી લોકોની વસ્તી ઘણી ખરી કયા કયા ગામો તથા કસબામા છે ?

જ—મોરા, મુંહાળી, ખર્જોદ વેસુ, બાકુ, અડાજણ, રાંદેર, સુરત, નવસારી, ગણદેવી, બીલીમોરા, વલસાડ, ને ઉદવાડા.

સ—એ જીલ્લામા કાળી પરજના લોકોની વસ્તી ઘણી ખરી કયા છે ?

જ—માડવી તાલુકામા, ને થોડી બારડોલી, ચીખલી, ને વલસાડ તાલુકામા.

સ—એ જીલ્લામા તથા એ જીલ્લાની આસપાસ ગાયકવાડી માહાલો તથા કસબા કયા કયા આવ્યા છે ?

જ—વરીઆવ, કઠોર, કામરેજ, ઘડા, ટોચા, વસ્વારી, બજેશ્વર, પલસાણા, વેસમા. મરોની, તેલારા, મહુવા, નવસાગ, ગણદેવી, બીલીમોરા, બારા, અતાપોર, વલવાડા, અનાવલ, વેરન, દેવકી ઉનાઈ વગેરે.

સ—સુરત જીલ્લાના કયા કયા ગામોમા જાત્રા તથા મેળા ભરાય છે ?

જ—સરસ, મોગ, ભીમપોર, કતારગામ, ફુલપાડા, બહુધાન, દેવકી ઉનાઈ, ને કુંતા.

સ—એ જીલ્લામા મીઠ બંદરો કયા કયા ગામોમા આવ્યા છે?

જ—કુડીયાણા, જીઆવ બુડીઆ, પનાર, ને છરવાડ ગામમાં.

સ—એ જીલ્લાના કયા કયા ગામો બંદરની માફક વેપા ને સારૂ કામ આવે છે?

જ—ભગવા, દાંડી, રાંદેર, સુરત, ડુમ્મસ, ભીમપોર, વલસાડ, કોલક, ઉમરસાડી, દમણ.

સ—સુરત જીલ્લામા અંગ્રેજી નિશાળો કયે કયે ઠેકાણે છે ?

જ—સુરત, નવસારી, ને વલસાડ.

સ—એ જીલ્લામા ગાયકવાડ સરકારના તરફથી ક્યા ક્યા ગામોમા ગુજરાતી નિશાળો સ્થાપવામા આવી છે?

જ—વરીઆવ, વેલાછા, કઠોર, પલસાણા, વેસ્મા, બારા, ને નવસારી.

સ—એ જીલ્લામા મુખ્ય પાક શાનો થાય છે?

જ—ડાંગર, જુવાર, કપાસ, કઠોળ, ઘઉં, બાજરી, દીવેલી, ને દક્ષિણ ભાગમા નાગલી તથા શેરડી થાય છે.

સ—સુરત જીલ્લાના તાલુકા કેવી રીતે આવ્યા છે ?

જ—એ જીલ્લાના તાલુકા બધા એક જથે નથી, પણ ગાયકવાડના પ્રગણા સાથે સેળભેળ થઈ ગયા છે.

સ—એ જીલ્લામા કેટલા તાલુકા છે ?

જ—આઠ, ૧ ઓરપાડ, ૨ ચોર્યાસી, ૩ માંડવી, ૪ બારડોલી, ૫ જલાલપોર, ૬ ચીખલી, ૭ વલસાડ, ૮ પારડી.

ઓરપાડ તાલુકો. (૧)

સ—ઓરપાડ તાલુકાની ચારે દિશાએ શું શું આવ્યુ છે ?

જ—ઉત્તરે કીમ નદી, પશ્ચિમે ખંભાતનુ અખાત, દક્ષિણે તાપી નદી તથા ચોર્યાસી તાલુકો, ને પૂર્વે ગાયકવાડનો મૂલક.

સ—ઓરપાડ તાલુકામાં નદીઓ કઈ કઈ આવી છે ?

જ—ઉત્તરે કીમ નદી. દક્ષિણે તાપી નદી, તથા ત્રીજી એના નદી ઓરપાડ કસબા આગળ છે, ને તેના ખાડી ઈચ્છાપોર ગામ આગળ છે.

સ—એ તાલુકામા મોટા કસબા ક્યા આવ્યા છે?

જ—ઓરપાડ ને કુડસદ.

સ—ઓરપાડ કસબામા કેટલા માણસની વસ્તી છે, ને તેમાં
કયા કયા અમલદારો રેહેછે ?

જ—એમા આસરે ૪૦૦૦માણસની વસ્તી છે ને એક મામલતદાર, મુનસફ, તથા ફોજદાર રેહેછે.

સ—ઓરપાડના મુનસફને કયા કયા તાલુકાનો ઇનસાફ કરવાનો અધિકાર છે?

જ—ઓરપાડ ને માંડવી તાલુકાનો.

સ—ઓરપાડમા બીજું જાણવા લાયક શુ શુ છે?

જ—એમા એક મોટી તાલુકા સ્કુલ, દવાખાનુ, પુસ્તકશાળા, પોષ્ટ ઓફીસ, ને એક જોવા લાયક મોટુ તળાવ છે.

સ—ઓરપાડ તાલુકાના મોટા મોટા ગામોના નામ દેઓ ?

જ—ભગવા, ભાડી, સરસ, મોરા, સુહાની દીયણ, કુડીયાણા, અડાજણ, કોસાડ, અમરોલી, ને વરાછા.

સ—એ તાલુકાના સરસ અને મોરા ગામ શાને વાસ્તે નામીચા છે?

જ—સરસ ગામની નજીક સિદ્ધનાથ માહાદેવનુ મોટું દેરુ છે ત્યા વરસો વરસ માગસર સુદ અગિઆરસે જાત્રા ભરાય છે, ને મોરા ગામમા એક મોટો કુવો છે ત્યા વરસો વરસ માગસર વદ ચઉદસે જાત્રા ભરાય છે- એ કુવે લોકો નાહેછે ને કેટલાક લોક સારે છે

સ—ઓરપાડ તાલુકામા મીઠ બંદર કયા છે ને તેમા કોણ રેહેછે?

જ—મીઠ બદર કુડીયાણામા છે, ત્યા એક સર કારકુન રેહેછે.

સ—એ તાલુકામા રેલવેના સ્ટેશનો કયા આવ્યા છે?

જ—કીમ, સાયન, ને અમરોલી.

સ—ત્યારે સાયનના સ્ટેશન પાસે ભૂત બંગલાનુ સ્ટેશન કેહેછે તે કયુ ?

જ—કીમનુ સ્ટેશન તેજ ભૂત બંગલાનુ સ્ટેશન જાણવુ.
સ—ઓરપાડ તાલુકાની હવા તથા પાણી કેવા છે?
જ—એ તાલુકાની હવા તથા પાણી સારા છે, હવામાં વલસાડ તાલુકાથી બીજે નંબરે એ તાલુકો છે.
સ—ઓરપાડ તાલુકામા સૌથી સરસ હવા કયા ગામની છે?
જ—એ તાલુકાના નૈરૃત્ય ખૂણા તરફ સુંહાળીની પાસે ડભી ગામ છે ત્યાની હવા તથા પાણી બહુજ સૈરસ છે.
સ—એ ડભિ ગામમા જાણવા લાયક શુ છે?
જ—એમા બારકસનો અજીરો (દીવા દાડી) છે
સ—એ દીવા દાડ઼ીની શું કામ આરથે છે?
જ—એ દીવા દાડી ઉપર સરકારના તરફથી હંમેશા દીવો મૂકાયછે, તે બાહારથી આવતા સફરી વાહાણોને અંધારી રાતે બહુજ કામ લાગેછે.
સ—ઓરપાડ તાલુકામા મુખ્ય પાક શાનો થાય છે?
જ—જુવાર, ઘઊં, ને કપાસનો.
સ—ઓરપાડ તાલુકાની દક્ષિણે કયો તાલુકો આવ્યો છે?
જ—ચોર્યાસી તાલુકો.

ચોર્યાસી તાલુકો. (૨).

સ—ચોર્યાંસી તાલુકાનુ નામ શા ઉપરથી પડેલુ છે?
જ—અસલ એ તાલુકામા ૮૪ ગામ હતા તે ઉપરથી.
સ—ત્યારે હાલ એ તાલુકામા કેટલા ગામ છે?
જ—હાલ તો ૬૪ ગામ છે, ને બાકીના ગામો નવાબ તથા ગાયકવાડ સરકારની સાથે સેળભેળ થઈ ગયલા છે.
સ—ચોર્યાસી તાલુકાની ચારો દિશાએ શુ શુ આવ્યુ છે?
જ—ઉત્તરે તાપી, નદી, તથા ઓરપાડ તાલુકો; પશ્ચિમે ખંભાતનું અખાત, તથા ઓરપાડ તાલુકો; દક્ષિણે મીંઢોળા નદી;

ને પૂર્વે ગાયકવાડી કામરેજ, તથા બળેશ્વર પ્રગણાં.

સ— એ તાલુકામા નદીઓ કઈ કઈ આવી છે?

જ—ઉત્તરે તાપી નદી, ને દક્ષિણે મીંઢોળા નદી.

સ—તાપી નદી ઉપર જોવા લાયક શુ બાધેલુ છે?

જ—એ નદી ઉપર લોઢાના મોટા શોભાયમાન બે પુલો બાધેલા છે, એક આગ ગાડી જવાનો ને બીજો બેલ ગાડી તથા માણુસોને જવાનો, તે બંને પુલો જોવા લાયક છે.

સ—ચોર્યાસી તાલુકામા મોટું શેહેર કયુ છે, ને તેમા કેટલાં માણુસની વસ્તી છે?

જ—મોટું શેહેર સુરત તાપી નદી ઉપર છે, તેમા ૧,૦૭,૨૦૦ માણુસની વસ્તી છે.

સ—સુરત શેહેરનુ નામ શા ઉપરથી પડ્યુ છે?

જ—કોઈ સુરતા નામની કસબાતેણ ઉપરથી.

સ—સુરત શેહેરમા અંગ્રેજ સરકારે ક્યારે કોઠી ઘાલી?

જ— સન ૧૬૧૨ મા.

સ—તે વારે કયા બાદશાહનુ સુરતમા રાજ્ય હતું?

જ—મોગલ વંશના જાહાંગીર બાદશાહનુ.

સ—સુરત શેહેર આગળ કેવી હાલતમા હતું?

જ—એ શેહેર આગળ ઘણું પૈસાવાળું હતું, એમા વેપાર ઘણો સારો ચાલતો હતો, ને પૈસાદાર લોકો બહુ રેહેતા હતા.

સ—પણ ત્યાર પછી પડતી હાલતમા કેમ આવ્યું?

જ—સંવત ૧૮૭૮ની મોટી રેલ, તથા સંવત ૧૮૯૩ ની મોટી આગ તથા રેલથી એ શેહેરને ઘણુ નુકસાન પોહોચ્યું ને પાએમાલ થઈ ગયું, ત્યારથી એ પડતી હાલતમાં આવ્યું.

સ—સુરત શેહેરમા દીવાની, ફોજદારી, તથા મેહેસુલની વસુ-

લાતના કામ કરવા સારૂ કયા કયા અધિકારીઓ જેહેછે ?

જ—નાજર, મુનસફ, પ્રિન્સીપાલ સદર અમીન, જંડજ, ચોર્યાસીનો ફોજદાર, શેહેરફોજદાર, પોલીસ સુપ્રિનટેનડેન્ટ, પેહેલા વર્ગના ફુલ પાવર તથા બીજા અને ત્રીજા વર્ગના મેજીસ્ટ્રેટ, હજુર ડીપ્યુટી કલેકટર, કલેકટર, અને સેશન જડજ.

સ—સુરતના મુનસફથી કયા કયા તાલુકાના દીવાની કામના ફેસલા મુકવાય છે ?

જ—હદ પ્રમાણે ચોર્યાસી ને બારડોલી તાલુકાના.

સ—સુરતની સ્મોલ કોઝ કોરટમા કેવી રીતના મુકદમા ચાલેછે ?

જ—જગમ મિલકતને લગતા, રૂ ૧ થી ૫૦૦ સુધીના.

સ—સુરતમા દીવાની કામ કરવાની કોરટો, ને ફોજદારી કામ કરવાની કચેરીઓ કયે ઠેકાણે રાખવામા આવી છે ?

જ—દીવાની કામ કરવાની તમામ કોરટો નાનપરામા નાવડી બદર આગળ તુરંગની પાસે છે, ને ફોજદારી કામ કરવાની કચેરીઓ કિલ્લામા છે.

સ—સુરતનો કિલ્લો કેવો ને તે કયા બાંધેલ છે ?

જ—તાપી નદીના કીનારા ઉપર—ને ઘણો મજબુત, મુસ્તહીન, ને જોવા લાયક છે

સ—સુરતના કિલ્લામા કયા કયા અધિકારીઓની કચેરી તથા હાફીસો છે ?

જ—એમા ફોજદાર, પેહેલા વર્ગના ફુલ પાવર તથા તેમના આસિસ્ટંટોની, તથા બીજા અને ત્રીજા વર્ગના મેજીસ્ટ્રેટની કચેરી, તથા હેડ એકાઉનટંટ, રેજીસ્ટ્રાર, તથા ત્રીજોરીની હાફીસો છે.

સ—એ કિલ્લામા બીજુ જાણવા લાયક શુ છે ?

જ—એમા દફતરખાનુ, તથા એક કાચી તુરંગ છે.

સ—એ જિલ્લામા જે હાફીસો તથા કચેરીઓ છે, તે શિવાય સુરતમા બીજી કઈ કઈ જાણવા લાયક હાફીસો છે ?

જ—એ શિવાય સુરતમા બીજી એકસીક્યુટીવ એંનજીનીયરની હાફીસ, મોટી તથા નાની પોષ્ટ હાફીસ, તાર હાફીસ, માપણી ખાતાની હાફીસ, અને શેહેર સુધરાઈ ખાતાની હાફીસ છે

સ—એ હાફીસો શિવાય સુરત શેહેરમા બીજુ જાણવા લાયક શુ શુ છે ?

જ—કુરજો, બે મોટા સરકારી દવાખાના, અંગ્રેજી હાઈસ્કુલ તથા ગુજરાતી નિશાળો, ક્લોક ટાવર, દીવાની તથા ફોજદારી ગુરગ, નવાબ તથા બક્ષી સાહેબનો દરિઆ મેહેલ, લવાદ કોર્ટ, પુસ્તકશાળાઓ, છાપખાના, ધર્મશાળાઓ, કીલ્લાથી તે સ્ટેશન સુધી બાંધેલી નવી સડક, કેટલાક બંગલા, વાડી ઈત્યાદી જાણવા તથા જોવા લાયક છે.

સ—એ શેહેરમા બીજું જોવા લાયક શુ શુ છે ?

જ—તાપી નદીના કીનારા ઉપરનો વીક્ટોરિઆ બાગ, તેમજ સુરતના સ્ટેશનની નજીક સંચાથી વણાતા કાપડના બે મોટા કારખાના છે તે.

સ—સુરતમા અંગ્રેજી લશ્કર કયે ઠેકાણે રેહેછે ?

જ—લેનને દરવાજે, અઠવા ગામની પાસે

સ—સુરત શેહેરની રચના હાલ કેવી રીતની છે ?

જ—એ શેહેરમા હાલ નવા નવા શોભિતાં મકાનો બંધાતા જાયછે, સડકો બાંધેલી ને સાધી થઈ છે, રસ્તે પાણી છંટાય છે, રાત્રે ગ્યાસના તેલ વગેરેના દીવા મૂકાય છે, પાણીની ગટરો બંધાવલી છે, તેથી એ શેહેરની રચના પેહેલા કરતા હાલ ઘણીજ ભપકાદાર થઈ છે.

સ—સુરતને સામે કાંઠે તાપી નદી ઉપર બીજું કયું શેહેર આવ્યું છે, ને તેમાં કેટલા માણસની વસ્તી છે ?

જ—રાંદેર, તેમાં ૧૦૩૦૦ માણસની વસ્તી છે.

સ—રાંદેર એ કેવું શેહેર છે ?

જ—રાંદેર એ સુરત કરતાં પણ જુનું શેહેર છે, એમાં પણ સારા સારા લોકો વસેછે, ને એ એક નાનું સરખું બંદર છે

સ—રાંદેરમાં કયો અમલદાર રેહેછે, ને જાણવા લાયક બાબતું એમાં શું છે ?

જ—એમાં એક ફોજદાર રેહેછે, તથા પોષ્ટ હાફીસ, સરકારી ગુજરાતી નિશાળ, દવાખાનું, ગામ સુધરાઈ ખાતું, અને ધર્મશાળા વગેરે જાણવા જેવું છે.

સ—ચોર્યાસી તાલુકામાં મોટાં ગામો કયાં આવ્યાં છે ?

જ—કતારગામ, બાહા, કુંભાર્યાં, ઉમરા, દેલાડવું, તલગપોર, કુમ્મસ, ભીમપોર, ને સચીન.

સ—કુમ્મસ, ભીમપોર, ને સચીન એ ગામો કોના તાબામાં છે ?

જ—સચીનના નવાબ સાહેબના તાબામાં.

સ—ચોર્યાસી તાલુકાનાં કયાં કયાં ગામોમાં જાત્રા ભરાય છે ?

જ—ફુલપાડા ને ઉમરા ફુલપાડામાં માત્રેનું એક મોટું દેરૂં છે ત્યાં વરસો વરસ કારતેગી અને ચઈત્રી પુનમે જાત્રા ભરાય છે, ને ઉમરા ગામમાં પણ માવેનું એક દેરૂં છે ત્યાં વરસો વરસ પોસ વદ અગિઆરસે રામનાથ ઘેલાની જાત્રા ભરાય છે.

સ—ત્યારે એ તાલુકાનાં કયાં કયાં ગામોમાં વરસો વરસ મેળા ભરાય છે ?

જ—કતારગામ, ભીમપોર, ને ઉધના કતારગામ તથા ભીમપોરમાં હર વરસ આખો શ્રાવણ માસ દર સનીવારે તથા

સોમવારે મેળો ભરાય છે, ને ઉધના ગામમા આખો મા-
ગસર માસ દર સોમવારે મેળો ભરાય છે.

સ—ચ્યોર્યાસી તાલુકામા મીઠ બંદર કયા ગામમા છે, ને તેમા
કાણ રેહે છે?

જ—મીઠ બંદર છીઆવ બુડીઆમા છે, તેમા એક સર કારકુન
રેહે છે.

સ—ચ્યોર્યાસી તાલુકામા સારી હવાવાળા કયા કયા ગામો છે?

જ—ડુમસ તથા ભીમપોર, એ ગામોની હવા તથા પાણી ઘ-
ણા સારા છે

સ—એ તાલુકામા રેલવેના સ્ટેશનો કયા કયા આવ્યા છે?

જ—સુરત, સચીન, ને ત્રીજું મરોલીનુ સ્ટેશન દક્ષિણ તરફ.

સ—સુરતનુ સ્ટેશન કેવી રીતનુ બાંધેલુ છે?

જ—સુરતનુ સ્ટેશન ઘણુંજ ભભકાદાર બાંધ્યુ છે, એવુ કે આ
ખા વડોદરા રેલવેમા એના જેવુ મોટુ કોઈ સ્ટેશન નથી.

સ—ચ્યોર્યાસી તાલુકાની મુખ્ય ઉપજ શુ થાય છે?

જ—કપાસ ને જુવાર

માંડવી તાલુકો (૩)

સ—માંડવી તાલુકાની આસપાસ શુ આવ્યું છે?

જ—ઉત્તરે તથા પશ્ચિમે ગાયકવાડનો મૂલક; દક્ષિણે બારડોલી
તાલુકો, ને પૂર્વે રાજ પીપળાનુ સ્સ્થાન.

સ—માંડવી તાલુકામા ચારસો વરસ પેહેલા કયા રાજા રાજ્ય
કરતા હતા, અને ત્યાર પછી એમા કોનુ રાજ્ય હતું?

જ—ચારસો વરસ પેહેલા એમા ભીલ રાજા રાજ્ય કરતા હતા,
ત્યાર પછી ઉદેપુરના રાણાના વંશમાનુ કોઇનુ રાજ્ય હતુ.

સ—ત્યારે એ તાલુકાનો વહિવટ અંગ્રેજ સરકારને હાથ ક્યારે
આવ્યો?

જ—સંવત૧૮૯૮મા એ તાલુકા ઉપર અંગ્રેજ સરકારની જપ્ત-
તી બેઠી, ત્યાર પછી કેટલેક વરસે અંગ્રેજ સરકારે એ તા
લુકો ખાલસા કરી લીધો તેવારે તેનો તમામ વહિવટ અં-
ગ્રેજ સરકારને હાથ આવ્યો.

સ—માડવી તાલુકાના કેટલા ભાગ કીધા છે, ને તે દર એકને
શુ કેહેછે ?

જ—એ તાલુકાના ૭ ભાગ કીધાછે તેને ટપ્પા અથવા ભાગ કેહેછે.

સ—એ સાતે ભાગના નામ દેઓ ?

જ—માડવી, બહુધાન, પાતળ, દેવગઢ, દધવાડા, હવેલી, ને
બારગામ.

સ—એ તાલુકામા ડુંગરો ક્યા ક્યા આવ્યા છે ?

જ—એમા ડુંગરો ઘણા ભાગ દેવગઢ ટપ્પામા છે, ને થોડાક
પાતળ ટપ્પામા છે.

સ—એ તાલુકમાં નદીઓ કઈ કઈ આવી છે ?

જ—દક્ષિણે તાપી નદી, ને બીજી વ્રેહે નદી.

સ—વ્રેહેનદી ક્યાથી નીકળીને કોને મળે છે ?

જ—એ નદી રાજ પીપળાના પર્વતમાથી નીકળીને તાપીને મળેછે.

સ—માડવી તાલુકામા મોટા કસબા તથા ગામો ક્યા આવ્યા છે ?

જ—મોટા કસબો માડવી ને તડકેશ્વર, તે શિવાય બહુધાન ને
દંટોલી એ બે મોટા ગામ છે.

સ—માડવી કસબામા કેટલા માણસની વસ્તી છે, ને તેમા
જાણવા લાયક શુ છે ?

જ—માંડવીમા આસરે ૪૩૦૦ માણસની વસ્તી છે, ને એક
મામલતદાર તથા એક ફોજદાર રેહેછે, તથા એક મોટી
તાલુકા સ્કુલ, પોસ્ટ ઓફીસ, પુસ્તકશાળા, તથા ગામ સુધ-
રાઈ ખાતુ છે. માડવીમા દર બુધવારે હાટ ભરાય છે.

સ—એ તાલુકાનુ બહુધાન ગામ શાને વાસ્તે નામીચું છે ?

જ—બહુધાનમાં એક મારૂતીનું દેરૂં છે તથા એને સામે પાર અળ તેશ્વર મારૂતિનુ દેરૂ છે, ત્યાં બાર બાર વર્ષે ગોદાવરીની જાત્રાએ મોટી જાત્રા ભરાય છે ત્યારે ત્યાં હજારો લોકોનો જમાવ થાયછે.

સ—માડવી તાલુકાનુ પાણી કેવુ છે, ને તેમા કયા કયા લોકોની ઘણી ખરી વસ્તી છે?

જ—સુરત જીલ્લાના સઘળા તાલુકા કરતા એ તાલુકાનુ પાણી ઘણુજ ખરાબ છે-એમા ભીલ, ચોધરા, નડદા વગેરેની ઘણોખરી વસ્તી છે.

સ—માડવી તાલુકામા ખાવા લાયક સ્વાદની વસ્તુ શું થાયછે?

જ—એ તાલુકામા મધ ઘણુ સારૂ થાયછે, અહીંના જેવુ મધ સુરત જીલ્લામા કુથે થતુ નથી

સ—એ તાલુકામા કયા ઘાતકી જનાવરની વસ્તી હોય છે?

જ—એમા વાઘની વસ્તી ઘણી વખત માલમ પડેછે, તેથી તે દીઠા મા આવ્યો કે તરત તેને મારવાનો ઉપાય કરવામાઆવે છે.

સ—માડવી તાલુકામા મુખ્ય પાક શાનો થાય છે?

જ—જુવાર, ડાગર, કોદરા, દીવેલી, ને સાગનાં લાકડાનો.

સ—માડવીની દક્ષિણે કયો તાલુકો આવ્યો છે?

જ—બારડોલી તાલુકો.

બારડોલી તાલુકો. (૪).

સ—બારડોલી તાલુકાની ચારો દિશાએ શું શું આવ્યુ છે?

જ—ઉત્તરે તાપી નદી ને માડવી તાલુકો, બાકીની ત્રણે દિશાએ બધે ફરતો ગાયકવાડ સરકારનો મૂલક છે.

સ—બારડોલી તાલુકામા નદીઓ કઈ કઈ આવી છે?

જ—ઉત્તરે તાપી નદી, વચમા મીંઢોળા નદી, ને દક્ષિણ તરફ

પુર્ણા નદી છે.

સ—બારડોલી તાલુકામા મોટા કસબા કયા આવ્યા છે?

જ—સૌથી મોટો કસબો બારડોલી, તે સિવાય કડોદ, વાલોડ, ને સરભોણ બીજા કસબા છે

સ—બારડોલી કસબામા કેટલા માણસની વસ્તી છે, ને એમા કોણ કોણ રેહે છે?

જ—એમા આસરે ૪૨૦૦ માણસની વસ્તી છે, ને એક મામલતદાર તથા એક ફોજદાર રેહે છે?

સ—બારડોલીમા બીજુ શુ શુ છે?

જ—એક મોટી તાલુકા સ્કુલ, પોષ્ટ હાફીસ, ને દવાખાનુ છે, ને કેદારનાથ માધેવનુ નદી કીનારે એક મોટુ દેરૂ છે.

સ—બારડોલી કસબો કઈ નદી ઉપર છે?

જ—એ કસબો ગાયકવાડી બજેશ્વર પ્રગણાની હદમા મીંઢોળા નદી ઉપર આવેલો છે.

સ—કડોદ, વાલોડ, ને સરભોણ એમા જાણવા લાયક શુ છે?

જ—એમા અકેકી નિશાળ, તથા નાની પોષ્ટ હાફીસ છે, ને કડોદ ને વાલોડમા દર અઠવાડીએ હાટ ભરાય છે.

સ—વાલોડમા બીજુ કોણ રેહે છે?

જ—એમા એક માહાલકરી ને ફોજદાર રેહે છે

સ—બારડોલીમા જ્યારે મામલતદાર રેહે છે, ત્યારે વાલોડમા જુદો માહાલકરી રાખવાનુ કારણ શુ?

જ—બારડોલી તાલુકો ઘણો મોટો છે તેથી ઘણા દૂરના લોકોને કામ-કાજ સારૂ બારડોલી આવતા ઘણી મુશીબત પડે, તેથી વાલોડ ને બારડોલીનો પેટા માહાલ ગણી તેમા એક જુદો માહાલકરી નીમ્યો છે.

સ—વાલોડનાં પાણી કેવા છે?
જ—માંડવીના જેવા ખરાબ.
સ—બારડોલી તાલુકાના મોટા ગામના નામ દ્યો?
જ—મોતા, વરાડ, બુહારી, દગામ, વાકાનેર, ને કુસવાવ.
સ—એ બધા ગામોમા જાણવા લાયક શુ છે?
જ—એમા એકેકી નિશાળ છે, ને વળી મોતામા એક તળાવ પણ છે.
સ—વાકે વાકાનેર ને કડોદ કસબો શાને વાસ્તે પ્રખ્યાત છે?
જ—વાકાનેરમા સારૂ ભાત થાયછે, ને કડોદ કસબામા સાગના લાકડાનુ પીઠુ છે તેથી તે પ્રખ્યાત છે.
સ—બારડોલી તાલુકાની મુખ્ય ઉપજ શુ થાય છે?
જ—જુવાર, ઘઉં, કોદરા, કપાસ, શેરડી, ને ડાંગર.

જલાલપોર તાલુકો. (૫)

સ—જલાલપોર તાલુકાની ચારે દિશાની મર્યાદા કહી જાઓ?
જ—ઉત્તરે તથા પૂર્વે ગાયકવાડનુ રાજ્ય, પશ્ચિમે ખંભાતનો દરિઓ; ને દક્ષિણે અંબીકા નદી, તથા ગાયકવાડી ગણદેવી પ્રગણુ છે.
સ—જલાલપોર તાલુકામા નદીઓ કઈ કઈ આવી છે?
જ—ઉત્તરે પૂર્ણા નદી, ને દક્ષિણે અંબીકા નદી છે.
સ—એ બે નદીઓ શિવાય બીજી એમા ખાડીઓ કઈ કઈ છે?
જ—કનાઈ, ખુટારા, કરકવા, બનેવ નામની નાની નાની ખાડીઓ છે.
સ—એ તાલુકામા મોટો કસબો કયો આવ્યો છે, ને તેમા કેટલા માણસની વસ્તી છે?
જ—મોટો કસબો જલાલપોર, તેમા ૨૧૦૦ માણસના વસ્તી છે.

સ—જલાલપોર કસબો કઈ નદી ઉપર છે, ને તેમા જાણવા લાયક શુ શું છે?

જ—એ કસબો પૂર્ણા નદી ઉપર છે, તેમા મામલતદારનું થાણું, એક મોટી નિશાળ, તથા પોષ્ટ હાફીસ છે.

સ—જલાલપોર કસબાની પૂર્વે મોટો ગાયકવાડી કસબો કયો આવ્યો છે?

જ—પૂર્ણા નદી ઉપર નવસારી કસબો.

સ—નવસારી કસબામા જાણવા લાયક શુ શુ છે?

જ—એમા અંગ્રેજી તથા ગુજરાતી નિશાળો, મદ્રેશા, દવાખાનુ, પોષ્ટ હાફીસ, તથા એક દુધીઆ તળાવ છે.

સ—નવસારીમા ગાયકવાડ સરકાર તરફથી કોણ રેહેછે?

જ—એમા એક ફોજદાર, સરસૂબો, અને દીવાની કામના કેસના કરવા સારૂ એક જડજ રેહેછે.

સ—જલાલપોર તાલુકામા મોટા ગામો કયા આવ્યા છે?

જ—કાળીઆવાડી, મટવાડ, અબ્રામા, અમલસાડ, આટ, એરસાડ, કછોલી, અસ્ટગામ, સીસોદ્રા, ને પનાર.

સ—કાળીઆવાડી એ કેવુ ગામ છે, ને તે કેણી તરફ છે?

જ—કાળીઆવાડી એ મોટો કસબો છે, તે નવસારીની પાસેજ છે.

સ—કાળીઆવાડીમા જાણવા લાયક શુ છે?

જ—એમા એક નિશાળ છે, ને એક મોટું દવાખાનુ છે.

સ—ત્યારે પનાર ગામમા જાણવા જોગ શુ છે?

જ—પનાર ગામમા મીઠ બદર છે, ને તેમા કસ્ટમ ખાતાનો દારોગો રેહેછે

સ—જલાલપોર તાલુકામાં ગોળ, કેરી, ચાપા, કેળાનો ઘણો પાક

કયા ગામોમાં થાયછે ?

જ—એ તાલુકાની દક્ષિણ તરફ કછોલી, ધમરાચા, ને સૌનવાડી ગામો છે; તેમા કછોલીમા સારો તળબદો ગોળ, ધમરાચામા કેરી, ને સૌનવાડીમા ચાપા તથા કેળા પુશ્કળ થાયછે.

સ—એ તાલુકામા રેલવેના સ્ટેશનો કયા કયા આવ્યા છે ?

જ—નવાસારી, અમલસાડ, ને ત્રીજું દક્ષિણે બીલીમોરાનુ.

સ—જલાલપોર તાલુકાની મુખ્ય પેદાશ શુ થાય છે ?

જ—જુવાર, ડાગર, કપાસ, તલ, ને શેરડી.

ચીખલી તાલુકો. (૬).

સ—ચીખલી તાલુકાની ચારો દિશાએ શુ શું આવ્યુ છે ?

જ—ઉત્તરે જલાલપોર તાલુકો, તથા ગાયકવાડનુ રાજ્ય, પશ્ચિમે ગાયકવાડી ગણદેવી પ્રગણુ; દક્ષિણે ધરમપોરના રાજાનુ રાજ્ય; અને પૂર્વે વાસદાના રાજાનુ રાજ્ય.

સ—ચીખલી તાલુકામા નદીઓ કઈ કઈ આવી છે ?

જ—અબીકા નદી ઉત્તરે છે, ને બીજી દક્ષિણ તરફ કાવેરો ને ખરેરા નદી છે.

સ—ચીખલી તાલુકામા મુખ્ય કસબો કયો, ને તેમા કેટલાં માણસની વસ્તી છે ?

જ—મુખ્ય કસબો ચીખલી, તેમા ૩૨૦૦ માણસની વસ્તી છે.

સ—ચીખલી કસબામા જાણવા લાયક શુ શુ છે ?

જ—એમા એક મામલતદારનુ થાણુ તથા એક ફોજદાર રેહેછે. ને એક પુસ્તકશાળા, તાલુકા સ્કુલ, દવાખાનુ, મોટું તળાવ, ને પોસ્ટ આફીસ છે.

સ—ત્યારે ચીખલી તાલુકાનો લેણદેણનો ઈનસાફ ક્યાં થાયછે?

જ—વલસાડ કસબાની કોરટમા.

સ—ચીખલી તાલુકાની પૂર્વે તરફ ગાયકવાડી રાજ્યમા એક જાત્રાનુ ધામ કયુ આવ્યુ છે?

જ—દેવકી ઉનાઈ.

સ—દેવકી ઉનાઈમા જાણવા લાયક શુ છે, ને તેમા જાત્રા ક્યારે ભરાય છે?

જ—એમા ઉના પાણીનો કુંડ છે તેથી હરે વરસ ચયત્રી પુનમે ત્યા જાત્રા ભરાય છે, તે દિવસે તે કુંડમાનુ પાણી નાહા-વા જેવુ જરા ઠડુ પડે છે.

સ—ચીખલી તાલુકાની પશ્ચિમ તરફ કયા ગાયકવાડી કસબા આવ્યા છે?

જ—ગણદેવી ને બીલીમોરા

સ—ગણદેવી ને બીલીમોરામા જાણવા લાયક શુ શુ છે?

જ—એ બનેમા ગુજરાતી નિશાળ, દવાખાનુ, ને પોસ્ટ ઓફીસ છે, ગણદેવીમા ગાયકવાડ સરકાર તરફથી એક સૂબો રહે છે, ને બીલીમોરામા હાલ એક તળાવ બધાય છે.

સ—ચીખલી તાલુકામા રેલવે કયા કયા ગામો આગળ આવ્યો છે?

જ—એ તાલુકામા રેલવેનો રસ્તો આવ્યોજ નથી.

સ—ચીખલી તાલુકાના મોટા ગામના નામ દેઓ?

જ—દેગામ, એરગામ, આલીપુર, ને ગણદેવા.

સ—ચીખલી તાલુકાના પાણી કેવા છે?

જ—વલોડના કરતા એ તાલુકાના પાણી કંઈક સારા છે.

સ—ચીખલી તાલુકામા મુખ્ય પેદાશ શુ થાય છે?

જ—ડાંગર, ફોદરા, ને દીવેલી વગેરે.

સ—ચીખલી તાલુકાની પશ્ચિમ તરફ જઇએ તો કયો અંગ્રેજી તાલુકો આવે છે?

જ—વલસાડ તાલુકો.

વલસાડ તાલુકો. (૭).

સ—વલસાડ તાલુકાની ચતુર્સીમા કહી જાઓ?

જ—ઉત્તરે અંબીકા નદી, તથા ગાયકવાડી ગણદેવી પ્રગણું; પશ્ચિમે ખંભાતના અખાતનો દરિઓ, દક્ષિણે પાર નદી; ને પૂર્વે ચીખલી તાલુકો, તથા ધરમપોરનું રાજ્ય.

સ—વલસાડ તાલુકામાં નદીઓ કઈ કઈ આવો છે?

જ—ઉત્તરે અંબીકા નદી, વચમાં ઔરંગા નદી, ને દક્ષિણે પાર નદી છે.

સ—ત્યારે એ તાલુકાની ઈશાન તરફ કઈ કઈ નદીઓ આવી છે?

જ—ઈશાન તરફ કાવેરી ને ખરેરા એ બે નાની નદીઓ છે.

સ—ઉપલી નદીઓ શિવાય એ તાલુકામાં ખાડીઓ કઈ કઈ આવી છે?

જ—મામ, કોલઈ, ને વાંકી વગેરે ખાડીઓ

સ—અંબીકા નદીનું બીજું નામ શું કેહે છે?

જ—અંબીકા નદીને ગણદેવીવાળી ખાડી પણ કેહે છે.

સ—એ ગણદેવીવાળી ખાડી આગળની ભોંય કેવી છે?

જ—એ ખાડી આગળની ભોંય તમામ સફેત ખડીનીજ છે, એટલે એ જગ્યાએ ખોદીએ તો મટોડાને બદલે સફેત ખડી નીકળે છે.

સ—વલસાડ તાલુકામા મુખ્ય કસબો કયો છે, ને તેમા કેટલા માણસની વસ્તી છે ?

જ—મુખ્ય કસબો વલસાડ, તેમા ૧૧૩૦૦ માણસની વસ્તી છે.

સ—ત્યારે પારનેરા ગામ ક્યાછે, ને તેમા જાણવા લાયક શુ છે ? •

જ—પારનેરા એ વલસાડની દક્ષિણે છે, એમા એક મોટો ડુંગરી કિલ્લો છે તે ગાયકવાડ સરકારનો બાંધેલો છે એમ કેહેછે. પારનેરામાં ઝાઝી કઈજ વસ્તી નથી.

સ—વલસાડ એ કેવો કસબો છે, ને અહીંથી વેપાર શી રીતનો ચાલે છે ?

જ—વલસાડ એ એક મોટુ બંદર છે, ને અહીથી અનાજ, ગોળ સાગના લાકડા બાહાર દેશાવર ખાતે જાયછે. વળી એ તાલુકાના ખારવા મુંબઈ, સુરત વગેરે બંદરે સફર કરવા પણ જાય છે.

સ—વલસાડ કસબામા કયા કયા અધિકારીઓ રેહેછે ?

જ—એમા એક મામલતદાર, મુનસફ, ને ફોજદાર રેહેછે; તેમજ ફોરેસ્ટ એટલે જંગલ ખાતાના અધિકારીનો કચેરી પણ એજ કસબામા છે.

સ—વલસાડનો મુનસફ કયા કયા તાલુકાના ઈનસાફ ચૂકવે છે ?

જ—જલાલપોર, ચીખલી, વલસાડ, ને પારડી તાલુકાના.

સ—વલસાડ કસબામા બીજું જાણવા લાયક શુ શુ છે?

જ—એમા એક અંગ્રેજી નિશાળ, ગુજરાતી નિશાળો, દવાખાનુ, ગામ સુધરાઈ ખાતું, પુસ્તકશાળા, ધરમ્જે, પોષ્ટ ઓફીસ, ને એક બાંધેલુ મોટુ તળાવ પણ છે.

સ—વલસાડ તાલુકાના મોટાં ગામનાં નામ દેઓ?

જ—ભદેલી, માલવેણ, ઊંડાચ, બીઘરી, કોસબા, હરીઆ, ને છરવાડ વગેરે.

સ—છરવાડમા શુ પાકે છે ને તેમા કોણ રેહેછે?

જ—એમા મીઠુ પાકે છે, ને એક સર કારકુન રેહેછે.

સ—વલસાડ તાલુકામા રેલવેના સ્ટેશનો ક્યા ક્યા છે?

જ—ડુંગરી ને વલસાડ એવા બે.

સ—વલસાડમા ખાવાની ચીજ સારી શું મળે છે?

જ—એ તાલુકામા ગોળ સારો થાયછે તેમજ બાહારના ગામ ધરમપોર વગેરે તરફથી આવેલુ રાનીમધ પણ વલસાડ મા સારૂ મળેછે.

સ—એ તાલુકાના પાણી તથા હવા કેવી છે?

જ—સુરત જીલ્લાના બધા તાલુકા કરતા એ તાલુકાની હવા તથા પાણી ઘણાજ સારા છે.

સ—એ તાલુકામા ક્યા ગામની હવા સૌથી સરસ હોયછે?

જ—વલસાડ કસબાથી ગાઉ દોડ ગાઉને છેટે દરિઆ કીનારે તીથલ કરીને ગામ છે, ત્યાની હવા બહુજ સરસ છે. ઉનાળામા સાહિબ લોકોનો મૂકામ પણ ઘણી વાર ત્યાજ પડેછે.

સ—વલસાડ તાલુકામાં ક્યા લોકોની વસ્તી ઘણી છે?

જ—એમા સૌ કરતા માછી લોકોની વસ્તી વધારે છે.

સ—વલસાડ તાલુકાની મુખ્ય ઉપજ શુ થાય છે?

જ—ડાગર, કોદરા, નાગલી, દીવેલી, શેરડી, ચણા વગેરે.

સ—વલસાડ તાલુકાની દક્ષિણે ક્યો તાલુકો આવ્યો છે?

જ—પારડી તાલુકો.

પારડી તાલુકો. (૯).

સ—પારડી તાલુકો બધા કરતા કઈ દિશાએ આવેલો છે?

જ—એ તાલુકો સુરત જીલ્લાના બધા તાલુકા કરતા છેક દક્ષિ-ણે આવ્યો છે.

સ—પારડી તાલુકાની ચારે દિશાની હદ કોણ?

જ—ઉત્તરે પાર નદી, પશ્ચિમે ખંભાતનુ અખાત, દક્ષિણે દમણ ગંગા નદી, ને પૂર્વે ધરમપોરના રાજાનો મૂલક.

સ—એ તાલુકામા નદીઓ કઈ કઈ આવી છે?

જ—ઉત્તરે પાર નદી, વચમા કોલક નદી, ને દક્ષિણે દમણ ગંગા નદી છે.

સ—એ નદીઓ શિવાય બીજી એમા ખાડીઓ કઈ કઈ છે?

જ—એમા પરીઆની ને ડાવન ખાડી જાણવા લાયક છે

સ—પારડી તાલુકામા મુખ્ય કસબા કયા આવ્યા છે?

જ—મુખ્ય કસબો પારડી, ને બીજો નાનો કસબો બગવાડા છે.

સ—પારડી કસબામા કેટલા માણસની વસ્તી છે, ને એ કસબો આગળ કોને તાબે હતો?

જ—એમા આસરે ૫૦૦૦ માણસની વસ્તી છે, એ પારડી કસબો આગળ માંડવીના રાજાને તાબે હતો

સ—પારડી ને બગવાડા એ બનો કસબા કઈ નદી ઉપર છે?

જ—પારડી કસબો પાર નદી આગળ, ને બગવાડા કોલક નદી ઉપર છે.

સ—પારડી કસબામા કોણ કોણ રેહેછે, ને તેમા બીજુ જાણવા લાયક શુ શુ છે?

જ—એમા એક મામલતદાર રેહેછે, તથા ફોજદારની કચેરી, તા-

છુકા સ્કુલ, દવાખાનુ, પોષ્ટ હાફીસ ને એક તળાવછે.

સ—ત્યારે બગવાડામા જાણવા લાયક શુ છે?

જ—એમા એક ડુગરી કિલ્લો હતો તે તોડાવી નાખ્યો છે, ને હાલ ફકત એક નિશાળ તથા પોષ્ટ હાફીસની પેટી છે.

સ—બગવાડામા કેટલા માણુસની વસ્તી છે?

જ—આસરે એક હજાર માણુસની.

સ—પારડી તાલુકામા મોટા ગામો કયા આવ્યા છે?

જ—ઉમરસાડી, કોલક, ઉદવાડા, ને કુંતા.

સ—ઉમરસાડી ને કોલક એ ગામો શાથી નામીચા છે?

જ—એ બે નાના સરખા બંદરો છે તેથી.

સ—ઉદવાડા શાથી પ્રખ્યાત છે, ને તેમા જાણવા લાયક શુ છે?

જ—એમા પારસી લોકોનુ એક જુનુ આતસનુ દેવળ છે, તેથી અહિઆ ઘણી વખત દૂરના પારસી લોકો જાત્રા સારુ આવેછે. વળી એમા હાલ એક દવાખાનુ નીકળ્યું છે તથા પોષ્ટ હાફીસની પેટી પણ છે.

સ—ત્યારે કુંતા ગામમા કોણ રેહેછે, ને અહિઆ કઈ જાત્રા ભરાય છે?

જ—કુંતા ગામમા પુલીસ ખાતાના ઇન્સ્પેકટર રેહેછે ને એમા કુંતેશ્વર મહાદેવ છે તેની હર વરસ જાત્રા ભરાય છે, તે મેળા ત્રણ માણુસ સુધી રેહેછે તેથી વેપારીઓના માલની ખપત ઘણીજ થાયછે.

સ—પારડી તાલુકામા રેલવેના સ્ટેશનો કયા ક્યાં આવ્યા છે?

જ—પારડી, ઉદવાડા, ને વાપી.

સ—વાપીનુ સ્ટેશન કયુ, ને તે કોણી તરફ છે?

જ—વાપી તે દમણ જવાનુ સ્ટેશન, પારડી તાલુકાની દક્ષિણે છે.

સ—વાપીના સ્ટેશનથી પશ્ચિમ તરફ દરિઆ કીનારે જતા કોનુ રાજ્ય આવે છે?

જ—દમણનુ રાજ્ય.

સ—દમણમા કોનુ રાજ્ય છે ને તેમા કોણ રેહેછે?

જ—દમણમા ફિરંગી લોકોનુ રાજ્ય છે, તેમના તરફથી તેમા એક ગવરનર રેહેછે.

સ—દમણ કેટલા છે, ને તે કઈ નદી ઉપર છે?

જ—દમણ બે છે નાનુ દમણ, ને મોટું દમણ—નાનુ દમણ દમણ ગંગા નદીની ઉત્તરે, ને મોટું દમણ દમણ ગંગા નદીની દક્ષિણે છે.

સ—એ બેઉ દમણમા જાણવા લાયક શુ છે?

જ—નાના દમણમા એક ગુજરાતી નિશાળ તથા પોષ્ટ હાફીસછે ને તેમા વેપાર સારો ચાલેછે, ને મોટા દમણમા ગવરનર રેહેછે, તથા તેમા એક જુનો કોટ (કિલ્લો) બાંધેલો છે તે જોવા લાયક છે.

સ—અંગ્રેજી રાજ્યનો કોઈ માણસ કંઈ ગુન્હો કરીને દમણમા જઈ ભરાઈ બેસે તો અંગ્રેજ સરકારથી તેને પકડી શકાય કે નહી?

જ—કંઈ કાયદા વિરૂદ્ધ જે માણસે ગુન્હો કર્યો હોય ને દમણમા ભરાઈ બેઠો હોય તો અંગ્રેજ સરકાર તેને પકડી શકે છે, પણ પૈસા બાબતનુ તેના ઉપર કોઈનુ હુકમનામુ થયલુ અથવા થવાનુ હોય તો તેવા કામ સારૂ ત્યાથી તેને પકડવાનો રીવાજ નથી.

સ—દમણમા ખાવાના સ્વાદની ચીજો શું થાય છે?

જ—એમાં સફેત સારૂ મીઠું પાકે છે, તથા મોટા બોર જેવા

કાળા ગોળ મીઠા ખરેસવા થાય છે.

સ—પારડી તાલુકામા ધરમપોરના રાજાનુ ગામ કયુ આવ્યુ છે?

જ—બગવાડાની પૂર્વ તરફ એક બગે કરીને ગામ છે તે.

સ—પારડી તાલુકાના પાણી કેવા છે?

જ—એ તાલુકાના પાણી માડવીના જેવા ખરાબ છે; કેહેછે કે કોઇને. પારડીના પાણી લાગે તો તે જીવે નહી

સ—એ તાલુકાની મુખ્ય ઉપજ શુ થાય છે?

જ—ડાગર, કોદરા, દાવેલી, શેરડી, ને નાગલી વગેરે

સ—પારડી તાલુકાની દક્ષિણે જઇએ તો કયો જીલ્લો આવે?

જ—કાકણ પ્રાતનો થાણા જીલ્લો.

સુરત એજન્સિ.

સ—એજન્સિ એટલે શુ?

જ—નાના નાના સસ્થાનો જેઓ અગ્રેજી રાજ્યને તાબે રહી તેને અથવા ગાયકવાડને ખંડણી આપેછે તેવા કેટલાક સસ્થાનનો એકઠો થયલો મૂલક તે

સ—સુરત એજન્સિમા કયા કયા સસ્થાનો આવ્યા છે?

જ—સચીન, વાસદા, ને ધરમપોર એવા ત્રણ સસ્થાનો.

સ—સચીનનું સસ્થાન સુરત જીલ્લામા કયે ઠેકાણે છે?

જ—એ સંસ્થાન ચોર્યાસી તાલુકાની હદમા છે

સ—સચીન સસ્થાનમા કેટલા ગામ છે ને તે બધા કોને તાબે છે?

જ—એમા ૧૭ ગામ છે, તે સચીનના નવાબ સાહેબને તાબે છે

સ—એ ૧૭ ગામોના નામ દેઓ?

જ—મુખ્ય ગામ સચીન, તથા ઉધનુ, જીઆવ, ઉન, બાટીઆ, વગટાણ, પુનુ, પીાણદ, ધોડાદરૂ, લાચપોર, કનસાડ,

ગવીઅર, ડુમ્મસ, ભીમપોર, વેડછા, કોથા, ને વાસણ બીજા ગામો છે.

સ—એ બધા ગામો કયા તાલુકામા આવ્યા છે?

જ—એ બધા ગામો ચોર્યાસી તાલુકામા છે-પણ વેડછા, કોથા, ને વાસણ એ ત્રણ ગામ જલાલપોર તાલુકામા છે.

સ—હાલ એ ૧૭ ગામનો વહિવટ કોણ કરે છે?

જ—સચીનના નવાબ ગુજરી જવાથી અને તેમના સાહેબજાદા લાયક ઉમ્મરના ન હોવાથી હાલ એ રાજ્ય પર અંગ્રેજ સરકારની જપતી બેઠી છે, ને તમામ વહિવટ અંગ્રેજ સરકારના હાથમા છે.

સ—સચીન સસ્થાનનુ મુખ્ય ગામ કયું, ને તેમા જાણવા લાયક શુ શુ છે?

જ—મુખ્ય ગામ સચીન તેમા એ રાજ્યના ફોજદાર, તેહેસીલદાર તથા આસિસ્ટંટ એજંટની કચેરી છે, તથા એક ગુજરાતી નિશાળ, તથા પોષ્ટ હાફીસની પેટી છે.

સ—ત્યારે સચીનના નવાબ સાહેબની ગાદી કયા છે?

જ—આગલા નવાબ સાહેબ તો લાચપોરમા રેહેતા હતા ને ત્યા તેમની ગાદી હતી, પણ હાલ તેમના સાહેબ જાદાની ગાદી તો સચીનમાજ છે.

સ—વાસદા સસ્થાન કયા છે ને તે કોને તાબે છે?

જ—એ સસ્થાન ચીખલી તાલુકાની પૂર્વ હદમા છે, તે વાસદાના રાજાને તાબે છે.

સ—વાસદા સસ્થાનનુ મુખ્ય ગામ કયુ, ને તેમા કેટલી વસ્તી છે?

જ—મુખ્ય ગામ વાસદા, તેમા ૭૦૦ માણસની વસ્તી છે.

સ—વાંસદામાં કોણ રેહેછે, ને તેમાં જાણવા લાયક શું છે?

જ—એમાં વાંસદાના રાજાને ખરચે અંગ્રેજ સરકાર તરફથી એક સુપ્રીનટેંનડેન્ટ રેહેછે, ને તેજ ખરચે એક નિશાળ તથા પોષ્ટની પેટી છે.

સ—ધરમપોરનું સંસ્થાન ક્યાં છે ને તે કોને તાબે છે?

જ—એ સંસ્થાન વલસાડ તથાં પારડી તાલુકાની પૂર્વે છે, ને તે ધરમપોરના રાજાને તાબે છે.

સ—ધરમપોર સસ્થાનનુ મુખ્ય ગામ કયુ,ને તેમા કેટલી વસ્તી છે?

જ—મુખ્ય ગામ ધરમપોર, તેમા ૧૫૦૦ માણસની વસ્તી છે.

સ—ધરમપોરમા કોણ રેહેછે, ને તેમા શુ શુ છે?

જ—ધરમપોરમા રાજા રેહેછે, ને તેમા એક નિશાળ, તથા પોષ્ટ-ની પેટી છે.

સ—સચીન, વાસદા, ને ધરમપોર એ ત્રણ સસ્થાનમા કેટલી વસ્તી છે?

જ—સચીન સસ્થાનની ૧૯૨૦૦, વાસદા સંસ્થાનની ૩૨,૩૦૦, ને ધરમપોર સસ્થાનની વસ્તી ૬૮૧૦૦ ગણવામા આવી છે.

સ—એ ત્રણે સસ્થાનોની દેખરેખ તથા તપાસ હાલ અંગ્રેજ સરકાર તરફથી કોણ રાખે છે?

જ—સુરતના કલેકટર, તથા તેમના પેહેલા આસિસ્ટંટ કલેકટર.

સ—સુરતના કલેકટરને તથા પેહેલા આસિસ્ટંટ કલેકટરને એ સસ્થાનોના કેવી રીતના ઉપરી મુકરેર કીધા છે?

જ—સુરતના કલેકટરને એ સંસ્થાનોના એજંટ, અને આસિસ્ટંટ કલેકટરને આસિસ્ટંટ એજંટ.

સુરત જીલ્લાનું ક્ષેત્રફળ, વસ્તી વગેરે.

તાલુકા.	ક્ષેત્રફળ ચોરસ માઇલ.	ગામ.	તાલુકાની વસ્તી.	એક ચોરસ માઇલ જગ્યામાં એ વસ્તી.
ઓરપાડ.	૩૫૫	૧૨૦	૬૬,૨૫૬	૧૮૭
ચોર્યાસી	૬૭	૬૪	૪૮,૪૩૧	૭૨૩
માંડવી.	૧૭૦	૧૩૮	૪૮,૩૬૭	૨૮૧
બારડોલી.	૨૬૧	૧૧૪	૭૭,૫૦૦	૨૯૭
જલાલપોર	૧૮૪	૯૧	૭૦,૧૧૨	૩૮૧
ચીખલી.	૧૬૭	૯૩	૫૯,૩૧૨	૩૫૫
વલસાડ.	૨૧૭	૯	૭૮,૨૦૯	૩૬૦
પારડી	૧૬૨	૮૧	૫૧,૭૪	૩૧૯
સુરત શેહેર	૩	—	૧,૦૭,૧૯૯	૩૫૭૧૬
	૧૫૮૮	૭૭૭	૬,૦૭,૦૮૭	

સુરત જીલ્લાનુ ક્ષેત્રફળ ૧૫૮૮ ચોરસ માઇલ, ને વસ્તી ૬,૦૭,૦૮૭ માણસની છે

એ જીલ્લામાં ૭૭૭ ગામો વસ્તી વાળા છે, તે શિવાય બીજાં ૮૧ ગામ વસ્તી વગરના (નાના ગામડા) છે, એટલે બધા મળી કુલ ૮૫૮ એ જીલ્લામાં ગામો આવેલા છે

એ જીલ્લામાં બધા મળી ઘરો ૧,૩૭,૬૧૩ આવેલા છે.

દિશાઓ.

સ—છોકરાઓ બોલો તો દિશાઓ કેટલી છે?

જ—દિશાઓ ચાર છે-ઉત્તર, દક્ષિણ, પૂર્વ, ને પશ્ચિમ.

સ—દિશાઓ કેમ પારખવી તે તમે જાણો છો?

જ—હાજી, સૂરજ ઉપરથી.

સ—સૂરજ ઉપરથી તમે દિશા શી રીતે પારખી કાહાડો?

જ—સૂરજ જેણીગમ ઉગતો હોય તે પૂર્વ દિશા, અને સાંજે જેણીગમ સૂરજ આથમતો હોય તે પશ્ચિમ દિશા જાણવી.

સ—ત્યારે ઉત્તર ને દક્ષિણ દિશા કેમ જણાય તે કોહો?

જ—હાજી સાહેબ એ તો સેહેલુ છે, આપણે સૂરજ તરફ મો કરીને ઉભા રહીએ તો જેણીગમ આપણો ડાબો હાથ આવે તે ઉત્તર દિશા, ને જેણીગમ આપણો જમણો હાથ આવે તે દક્ષિણ દિશા જાણવી.

સ—એ તો ખરૂં, પણ જ્યારે વાદળામા સૂરજ દેખાતો નહીં હોય ત્યારે દિશા શી રીતે શોધી કાહાડવી?

જ—ધ્રૂવના તારાએ કરીને.

સ—જ્યારે ધ્રૂવનો તારો પણ દેખાતો નહીં હોય ત્યારે દિશા શી રીતે જાણવી?

જ—વાહાણના હોકાયંત્રે કરીને.

સ—ધ્રૂવનો તારો અને વાહાણના હોકાયંત્રે કરીને દિશા શી રીતે જણાઈ આવેછે?

જ—ધ્રૂવનો તારો એ હમેશા ઉત્તર દિશાએજ ઉગેછે, ને હોકાયંત્ર એટલે વાહાણનો હોકો તે મોટા વાહાણોમા ખલાસી લોક રાખેછે તે અંધારી રાતે તેમને બહુ કામ લાગેછે, તે હોકાયંત્રની સોય હંમેશા ઉત્તર દિશા તરફજ રેહેછે, એ રીતે ધ્રૂવના તારા તથા હોકાયંત્રથી ઉત્તર દિશા ઝટ જણાઈ આવેછે.

સ—એ તો તારાએ તથા હોકાયંત્રે કરીને ઉત્તર દિશા જણાય, ત્યારે બાકીની દક્ષિણ, પૂર્વ, પશ્ચિમ એ દિશા કેમ જણાઈ આવે?

જ—ઉત્તર દિશા જણાઈ એટલે તે જાણવુ સેહેલ છે- ઉત્તરાની સામેની દક્ષિણ દિશા, ને ઉત્તર દિશા તરફ મો કીધુ તો જમણા હાથ તરફની પૂર્વ દિશા, ને ડાબા હાથ તરફની પશ્ચિમ દિશા જાણવી.

સ—નકશાનો ચારો દિશા શી રીતે જાણવી?

જ—નકશો સામો ટાંગવો ને તેના તરફ ચતુ મો કરીને ઉભા રેહેવુ, તો ઉપલો ભાગ તે ઉત્તર દિશા, નીચેનો ભાગ તે દક્ષિણ દિશા, જમણા હાથ તરફનો ભાગ તે પૂર્વ દિશા, ને ડાબા હાથ તરફનો ભાગ તે પશ્ચિમ દિશા જાણવી.

સ—ખુણા કેટલા છે ને કોહો?

જ—ખુણા ચાર છે-વાયવ્ય, ઈશાન, નૈરૂત્ય, ને અગ્નિ.

સ—એ ચારે ખુણા કઈ કઈ દિશાની વચ્ચે આવેલા છે?

જ—ઉત્તર ને પશ્ચિમ વચ્ચે વાયવ્ય, ઉત્તર ને પૂર્વ વચ્ચે ઈશાન, દક્ષિણ ને પશ્ચિમ વચ્ચે નૈરૂત્ય, ને દક્ષિણ ને પૂર્વ વચ્ચેનો અગ્નિ ખુણો.

ભૂગોળની વ્યાખ્યા.

સ—છોકરાઓ બોલો તો નકશો એટલે શુ?

જ—નકશો એટલે આખી પૃથ્વી કે તેનો કોઈક ભાગ, કે દેશ કે શેહેર વગેરેનો ચિત્ર કાહાડી નમુનો ચીતરેલો તે

સ—સીમાડો, સડક, અને રેલને એટલે શુ?

જ—સીમાડો એટલે સીમા અથવા હદ, સડક એટલે કાચો બાં-

ચેનો રસ્તો, અને રેલવે એટલે લોઢાની સડકનો પાકો બાંધેલો રસ્તો.

સ—ગામ એટલે શું?

જ—જ્યાં થોડાક જથાબંધ ઘરની વસ્તી હોય તે.

સ—ત્યારે ગામડું એટલે શું?

જ—જ્યાં કે ઘણાંજ થોડા ઝુંપડા જેવા ઘરની વસ્તી હોય તે

સ—કસબો કોને કહીએ?

જ—તાલુકાનું જે સૌથી મોટું ગામ તે કસબો.

સ—શેહેર કોને કહીએ?

જ—જ્યાં કે મોટા મોટા છોબંધ ને ઘણા હારબંધ ઘરો બાંધેલા હોય, અને સારા સારા ચોટા તથા બજાર હોય, અને તેમાં ઘણા પરા ને ફળીઆ હોય તે શેહેર.

સ—પ્રગણું એટલે શું?

જ—જેમાં નાના નાના ગામો ઘણા આવીને તેનો એક તાલુકો બંધાયલો તે.

સ—ત્યારે તાલુકો એટલે શું?

જ—તાલુકો એટલે માહાલ, અથવા જેને પ્રગણું કેહેછે તે

સ—જીલ્લો એટલે શું?

જ—જીલ્લો એટલે જે ઘણા એક તાલુકા તથા પ્રગણા મળીને થયલો તે.

સ—નદી કોને કહીએ?

જ—જે મીઠા પાણીનો ધોધ પર્વતમાથી અથવા સરોવરમાથી નીકળીને સમુદ્રને જઈ મળેછે તે.

સ—નદીનું મૂળ અને મૂખ તે શું?

જ—જે પર્વત કે સરોવરમાથી નદી નીકળેછે તે ઠેકાણાને મૂળ, અને જ્યા નદી સમુદ્રને મળે છે તે ઠેકાણાને મૂખ કેહેછે.

સ—ત્યારે ખાડી કોને કેહેછે?

જ—નદી દરિઆને મળવા પેહેલા ભરતીનુ પાણી માહે આવે એવુ નદીનુ મુખ જે પોહોળું થાયછે તેને ખાડી કેહેછે.

સ—દરિઓ અથવા સમુદ્ર કોને કેહેછે?

જ—માહાસાગર કરતા જે નાનો પાણીનો ભાગ તે સમુદ્ર.

સ—તળાવ કોને કેહેછે?

જ—તળાવ એટલે નાનુ સરોવર, અથવા ચો તરફ ફરતી જમીનને વચમા થોડો પાણીનો ભાગ તે તળાવ.

સ—સરોવર કોને કેહેછે?

જ—સરોવર એટલે મોટું તળાવ જેવુ, એટલે આસપાસ ચારે તરફ ફરતી જમીન ને વચમા ઘણુએક પાણી તે.

સ—બેટ એટલે શુ?

જ—ચો તરફ ફરતુ પાણી, ને વચમા જમીનનો ભાગ તે બેટ.

સ—બંદર એટલે શુ?

જ—નદી કે દરિઆ કાઠે વેપારના મથકનુ જે શેહેર અથવા કસબો આવેલો તે.

સ—ડુગર એટલે શુ?

જ—જમીન ઉપર જે મોટા ઊંચા ટેકરા હોય તે ડુગર.

સ—પહાડ અને પર્વત એટલે શુ?

જ—ઘણા ડુગરો સાથે જોડાઇને પૃથ્વીની સપાટીથી ઘણા ઊંચા ગયલા તે પાહાડ, અને એવા એવા પાહાડ સાથે જોડાઇને ઊંચા લાબા પથરાયના તેને પર્વત કેહેછે.

ખબર.

નીચે લખેલી ચોપડીઓ જોઇએ તેણે રોકડી કિંમતે મંગાવી લેવી. કેટલીક જાતની જથાબંધ ખરીદ કરનારને સારૂ કમીશન આપવામા આવશે. એ ચોપડીઓ સુરતમાં મારી પાસેથી, તેમજ ઓરપાડમા શા દામોદરદાસ વજભરીમ, નવસારીમા આસિ૦ માસ્તર ગોકળદાસ, ચીખલીમા ત્યાના બુકસેલર, અને વલસાડમા ત્યાના બુકસેલર શેઠ દ્વારકાદાસ પાસેથી વેચાતી મળશે. મંગાવવા વગેરેનો બંદોબસ્ત કરવો હોય તો મને નીચલે ઠેકાણે લખી જણાવવું

- ૦-૧-૬ ગુજરાતી પેહેલી ચોપડીના અર્થ
- ૦-૨-૦ બીજીના અર્થ
- ૦-૩-૦ ત્રીજીના અર્થ.
- ૦-૪-૦ ચોથીના અર્થ.
- ૦-૫-૦ પાચમીના અર્થ
- ૦-૬-૦ છઠ્ઠીના અર્થ
- ૦-૭-૦ સાતમીના અર્થ.
- ૦-૧-૦ કોષ્ટકની ચોપડી, જેમા બધી જાતના અંકગણિતમા આવેલા કોષ્ટકો છે.
- ૦-૨-૦ સુરત જીલ્લાની પ્રશ્નોત્તર ભૂગોળ બીજા ધોરણ સારૂ.
- ૦-૧-૦ મુંબઇ ઇલાકાની ભૂગોળ ત્રીજા ધોરણ સારૂ
- ૦-૨-૬ હિંદુસ્તાનની પ્રશ્નોત્તર ભૂગોળ ચોથા ધોરણ સારૂ (ડાહ્યા ભગવાનજી કૃત)
- ૦-૩-૦ એશિઆ યુરોપ ભૂગોળ પાચમા ધોરણ સારૂ.
- ૨-૦-૦ બાઇબલ જમાના પુરાની વાર્તા (બહુજ સરસ)

શા૦ ઘેલાભાઈ ગોપાળદાસ ગાંધી
સુરત ગોપીપરૂ, ભણશાળીના સામું.